

Pravěké umění

Paleolit

z řeckého palaios = starý, lithos = kámen, stará doba kamenná, 600 000 – 10 000 př. n. l

- lovecká společnost s organizovaným lovem, rodová společnost s přirozenou dělbu práce mezi muže a ženu, život v jeskyních a primitivních obydlích, využívání ohně a nástrojů, matriarchát (vláda žen), *první ideologie – animismus (nadpřirozená síla přírody), totemismus (nadpřirozená síla zvířete), fetišismus (nadpřirozená síla ve věci, například ve stromu)*
- **starší paleolit**, 600 000 – 250 000 př. n. l., **pěštní klíny** – opracované nástroje, na kterých se projevují základní estetické zásady – souměrnost, vyváženost
- **střední paleolit**, 250 000 – 40 000 př. n. l., **pěštní klíny mandlovitého tvaru** (z pazourku – křemene, který snadno opracovatelný), **kostěné nástroje a spony**
- **mladý a pozdní paleolit**, 40 000 – 10 000 př. n. l., **první projevy výtvarného umění - malířství a sochařství**
 - **jeskynní malby a malby na skalních stěnách** – první nález v jeskyni Altamira ve Španělsku, *Síň býků* v jeskyni Lescaux – největší malba býka má 6 metrů, *Sixtinská kaple pravěku*, **malby lovených zvířat** a později **lidských postav**, vznikly **rytím a malbou minerálními a organickými látkami** (popel a tuk), *obrazy zvířat jsou vytvořeny na stěnách bez kompozice, jejich tvary se často překrývají, objevují se i malby lidských postav – souboj dvou kouzelníků v jeskyni Lescaux ve Francii*
 - **sošky lidí a zvířat** – kultovní sošky ženské postavy s **nadsazenými znaky ženskosti** (Velká matka – „venuše“) a **amulety zvířat** (drobné sošky mamutů, koní, medvědů), materiálem byl měkký kámen, kost nebo hlína, **Věstonická Venuše ze směsi hlíny, popela a kostního prachu**, soška mamuta z kosti z Dolních Věstonic
 - **drobné předměty zdobené kresbou**, rytinou nebo řezbou – **rytiny zvířat na kosti**, rytina ženy na mamutím klu, *píšťalka ze sobí kosti (první hudební nástroj)* z Dolních Věstonic, *souboj tří bizonů na koňském žeburu (náčelnická hůl)* z jeskyně Pekárna na Moravě
 - **šperky** – náhrdelníky a náramky z kostí, zubů, mušlí, jantaru, geometricky zdobených kamínků

Mezolit

z řeckého mesos = střední, lithos = kámen, střední doba kamenná

- končí doba ledová, postupný přechod od lovecké společnosti k pastevecké, chov zvířat, rybářství, sběr plodin
- **střední doba kamenná**, 10 000 – 7 000 př. n. l. – malby na skalních stěnách se zjednodušují, vzniká **schématická kresba**, jeskyně **Domica na Slovensku** – geometrické obrazce symbolizující kult plodivé síly (první abstraktní projevy)

Neolit

z řeckého neos = nový, lithos = kámen, mladší doba kamenná

- usedlá společnost, primitivní zemědělství a chov zvířat, objev řemesla, jednoduchá dělba práce, rodové zřízení založené na společném vlastnictví půdy a stád, matriarchát je nahrazen patriarchátem (vláda mužů), vznik kmenového zřízení, *změna ideologie – místo zvířat je uctívána země, slunce, manismus – uctívání předků (pohřební rituály s milodary pro posmrtný život)*
- **mladší doba kamenná** – 7 000 př. n. l. – 2 500 př. n. l., výtvarné umění rozdělujeme do tří kategorií:
 - **architektura** - dochovaly se **megalitické monumentální stavby**, kameny vysoké 2-4 metry, těžké až 4 tuny, sloužily pravděpodobně pro **kultovní účely**
 - **menhir** -- obrovský neopracovaný do země zapuštěný kámen, v zemi je asi 1/3, v Bretani v Carnacu – řady menhirů
 - **dolmen** -> soubor tří kamenů, základ pro architráfový systém, pohřební místo, Španělsko – jeskyně Menga, **architráfový systém**
 - **kromlech** -> uskupení dolmenů a menhirů, **Stonehenge v Anglii** - *chrám zasvěcený kultu slunce, první astronomická observatoř – určuje rovnodennost, postavený kolem 1800 př. n. l., kvádry jsou spojovány čepy*
 - **sochařství** - drobné sošky Venuší z **pálené hlíny**, kultovní sošky zvířat, kultovní nádoby s podobou zvířete

- **užité umění**
 - **keramika** z vypálené hlíny – **sloužila pro ukládání potravin**, modelovala se **bez použití hrnčířského kruhu**, druhy keramiky
 - **podle zdobení** – lineární, pásková, **volutová** (nejstarší), malovaná, **vypichovaná** (nejmladší)
 - **podle tvaru** – zvoncová
 - **tkaní na rámu** – látky ze lnu, z ovčího rouna (dochovány otisky látek na keramice)

Doba bronzová

- období 2 500 – 800 př. n. l. (ve střední Evropě), pro které je charakteristické dominantní **využívání bronzu – slitiny mědi a cínu**, proměna malých vesnic v města, rozvoj obchodu a **řemeslné výroby**, směnný obchod, postupně vznikají třídy a státy, objev písma, nové řemeslné techniky (výroba zbraní, nářadí, nádob, šperků)
- **zpracování bronzu – kovolijectví** (roztavený kov se lije do jednostranných nebo dvoustranných forem), **kovotepectví** (nahřátý kov se vytepává na plech nebo se vtlačuje do rýhy v kameni a vznikne drát), **bronzová maskovitá spona z Manětína** – spínání oděvů a ozdobný prvek
- **zpracování zlata – výroba šperků**, splétáním drátku – **filigrán**, spojováním zlatých zrníček – **granulace**

Doba železná

- období 800 a 450 př. n. l. (ve střední Evropě), ve kterém člověk používal převážně **železo pro výrobu nástrojů a zbraní**, doba je spojena se změnami v zemědělství, *náboženství a výtvarných technikách (výroba železa má své počátky u kmene Chetitů v Malé Asii asi okolo 1500 př. n. l., od nich se šířila na Balkán a v průběhu 7. - 6. století př. n. l. pronikla i do střední Evropy)*,
- **starší doba železná – halštatská kultura**, 750 – 450 př. n. l. - pojmenována podle lokality Hallstatt (horní Rakousko), kde byly objeveny solné doly a pohřebiště s bohatě vybavenými hroby, pevnost Heuneburg z nepálených cihel
 - **kultura horákovská** – na jižní Moravě, proslavené naleziště v **jeskyni Býčí skála**, soška býka
- **mladší doba železná - laténská kultura**, 450 let př. n. l. až po narození Krista, v této době žila ve střední Evropě **první etnická skupina – Keltové** (pocházeli z indoevropské rodiny), stavby oppid (centra řemeslnické výroby), **polyteistické náboženství** (více bohů a božstev), kmenové svazky (*na území dnešního Česka žil kmen Bójů - odtud latinský název Bohemia – Čechy, část jich odešla do dnešní Itálie*)
 - **nález v Lahošti u Duchcova – kovové spony**, bronzový kotel, vystavené v Muzeu v Teplicích